

CD-1292 DIGITAL

Sibelius

Complete Piano Trios Volume 2

Jaakko Kuusisto violin Marko Ylönen cello Folke Gräsbeck piano

SIBELIUS, Johan (Jean) Christian Julius (1865-1957)

Complete Piano Trios – Volume 2

Piano Trio in D major, 'Korpo', JS 209 (1887) (M/s) 35'51

- 1 I. *Allegro moderato* 10'50
 - 2 II. *Fantasia. Andante – Adagio – Molto adagio – Andantino – Moderato – Andantino* – [Transition] 15'30
 - 3 III. *Finale. Vivace* 9'21
-

4 **Andantino in G minor, JS 43 (1887-88) (M/s) 1'40** for violin, cello and piano

5 **[Allegretto] in A flat major (1887-88) (M/s) 0'46** for violin, cello and piano

Piano Trio in C major, 'Lovisa', JS 208 (1888) (Warner Chappell Finland) 15'47

- 6 I. *Allegro* 6'57
 - 7 II. *Andante – Più lento – Lento* 4'04
 - 8 III. *Allegro con brio* 4'37
-

9 **[Allegro] in D minor (1889) (M/s) 6'09** for violin, cello and piano [completed by Kalevi Aho]

10 [Allegretto] in E flat major (1891-92) (M/s)

1'39

for violin, cello and piano [completed by Jaakko Kuusisto]

11 [Alla marcia] in C major (1892-95) (M/s)

3'21

for violin, cello and piano

Jaakko Kuusisto, violin

Marko Ylönen, cello

Folke Gräsbeck, piano

INSTRUMENTARIUM

Jaakko Kuusisto **Violin: Matteo Goffriller 1702**

Marko Ylönen **Cello: Matteo Goffriller / Hieronymus Köstler (Stuttgart)**

Folke Gräsbeck **Grand Piano: Steinway D. Piano technician: Östen Häggmark**

All works except the *Piano Trio in C major*, 'Lovisa' are World Première Recordings

Tracks 1-5, 9-11: manuscripts in Helsinki University Library, © Breitkopf & Härtel

Tracks 6-8: Warner/Chappell Music Finland Oy

Sibelius left some of the pieces on this CD without title or tempo marking. These works are identified here with 'working titles' based on their musical character and style; these are listed within [square brackets]. The 'working titles' are intended to be as neutrally objective as the indications of key.

The pressing need for a complete Sibelius edition has long been acknowledged by Sibelius experts. In 1998 Breitkopf & Härtel started to publish a definitive complete edition of Jean Sibelius's works (JSW) which will eventually include Sibelius's music for piano trio.

Jean Sibelius (1865-1957) composed a total of five multi-movement piano trios: one in G major for two violins and piano (1883), one in A minor (1884), the '*Hafräsk*' *Trio* in A minor (1886), the '*Korpo*' *Trio* in D major (1887) and the '*Lovisa*' *Trio* in C major (1888). The first three are available on BIS-CD-1282; the last two are on this record. Sibelius also composed a number of separate pieces for piano trio. The '*Lovisa*' *Trio* has been known for some time as, on behalf of Åbo Akademi (the Swedish-speaking university in Turku), Otto Andersson acquired the manuscript from Adolf Paul in the early 1930s. The other works were almost totally unknown, however, until the Sibelius family donated the family archive's manuscript collection to Helsinki University in 1982. Apart from the '*Lovisa*' *Trio*, all the works on this disc formed part of that donation.

Otto Andersson had interviewed Sibelius before the composer's 50th birthday on 8th December 1915, and at that time the information he gave about his output of piano trios seemed almost fantastically exaggerated: Sibelius said that, during the 1880s, he had written roughly one piano trio each summer for the ensemble consisting of himself, his brother and his sister (see photograph, page 17) – seven or eight works in all. When this is cross-referenced with the latest catalogues of his works, updated since the 1982 donation, this claim seems wholly plausible.

The *Piano Trio in D major*, '*Korpo*', JS 209 (1887) is literally one of the major discoveries among the 1982 donation of manuscripts. Among Sibelius's works from the 1880s the 35-minute-long '*Korpo*' *Trio* is by far the longest three-movement composition.

The Sibelius family's summer holiday in 1886 at Hafräsk (on the island of Norrskata just north of Korpo in the Turku archipelago) had been very happy. The following summer they decided to return to the area; on that occasion they stayed in the centre of Korpo kyrkby village, in a delightful cottage at Korpo gård, close to the stately, neo-classical *corps de logis* of the manor house (see cover picture). On occasion their music-making is said to have gone on almost all day long: as in the summer of 1886 Jean Sibelius ('Janne') played the violin, his sister Linda the piano and his brother Christian the cello; of the older people, his mother Maria and aunt Evelina both played the piano, and his uncle Pehr the violin. Evelina and Pehr had arranged the visit.

To judge from a letter from Christian Sibelius to his sister Linda that July, it would seem that Linda was not in Korpo all the time. Their hostess at Korpo manor, Ina Wilenius

(1829-1922), seems in any case to have been the most active pianist present, and she had prepared for the family's visit by acquiring music for all of Ludwig van Beethoven's piano trios. She later told Otto Andersson that Sibelius was most enthusiastic about piano trios, both as a player and as a composer. He enjoyed composing during the light summer nights, fortified by strong coffee; no alcohol was consumed. Mrs. Wilenius described how each morning they tried out a new miniature, the result of the night's toils. The duration of the '*Korpo*' *Trio* leads us to suspect that the miniatures in question were in fact individual passages from this extremely voluminous work.

The introductory *Allegro moderato* is constructed according to the rules of sonata form and is rhythmically stable despite the abundant use of semiquaver passages. The development section seems somewhat brief: the working out of the themes soon gives way to a distinctive fugato with its own theme which shares its initial rising contour with the fugue theme in Bach's *Prelude and Fugue in F sharp minor*, BWV 859. Sibelius knew Bach's *Well-Tempered Clavier I* inside out as a result of the counterpoint exercises he produced for his composition teacher Martin Wegelius in the period 1887-89.

Overview of the second movement, *Fantasia*, from the *Piano Trio in D major*, '*Korpo*':

Tempo markings, (Sibelius's own in <i>italics</i>)	Formal section (by letter)	Starting time in track 2	Description
<i>Andante</i>	A	0'02	Slow <i>Andante</i> with main theme in G minor (varied)
	B	2'13	Middle section in a flowing B flat major, 12/8-time
	A	3'42	
<i>Adagio</i>	C	5'36	Festive, ceremonial hymn in E flat major
<i>Molto adagio</i>	D	9'24	Transition, <i>pianissimo</i> , E flat minor to E minor, 6/8-time
<i>Andantino</i>	E	10'14	'Birdsong' motif in rapid triplets
<i>Moderato</i>	F	11'08	Trio with hymn in B major, 3/4-time
<i>Andantino</i>	E	12'49	
[Transition]	G	13'42	'Church bells' and string harmonics

If we group the formal sections ABA+CD and EFE+G it is easy to concur with Andrew Barnett's suggestion that the second movement functions as a sort of amalgamation of slow

movement and scherzo. Does the '*Korpo*' Trio tell a story? In a letter to his uncle Pehr dated 27th September 1887, Sibelius wrote: 'When my big trio is eventually performed, it will take place with tableaux, because otherwise it cannot be understood.'

The last movement, *Vivace*, proceeds in a rapid, flowing 2/4-time, reflecting Sibelius's considerable experience with Joseph Haydn's chamber music. The elegant D major triplets of the main theme are contrasted with abrupt, dance-like rhythms in F sharp minor – rustically Nordic? Formally the finale is a sort of sonata rondo, the 'subsidiary theme' of which, *cantabile e dolce*, is surprisingly reminiscent of the piano piece [*Andante*] in E flat major, JS 74 (1885), in its rhythm and melodic structure.

The *Andantino in G minor* for piano trio, JS 43 (1887-88), might be a rejected section of the *Fantasia* from the '*Korpo*' Trio: both the introduction to the theme and the key are closely related. According to Kari Kilpeläinen's classification of paper types, the manuscript paper (Breitkopf & Härtel, without watermark) also indicates that the piece belongs with almost all of the other compositions from the summer of 1887 in Korpo (see Kilpeläinen 1992, p. 260, paper type No. 42). On the other hand, Kilpeläinen finds that the style of handwriting already has some characteristics of Sibelius's works from 1888 (*ibid.*, p. 77). The *Andantino in G minor* might be seen as a pastiche siciliano in the baroque style, were it not for the fact that the piece has such an individual, early Romantic feeling.

The [*Allegretto*] in A flat major for piano trio (1887-88; Helsinki University Library [=HUL] code 0547:) is too quick to be a siciliano, even though its time signature of 6/8 and dotted rhythms might suggest that it is. These features and the key of A flat major are also found in Sibelius's famous song for soprano, narrator and piano trio *Näcken* (*The Watersprite*), JS 138 (1888). The [*Allegretto*] in A flat major has the same sudden jump from A flat major to D minor at the end; might it therefore have been a preliminary study for the *Näcken* song?

The *Piano Trio in C major*, '*Lovisa*', JS 208 (1888), has a prominent position as the most popular and frequently performed of Sibelius's youthful works from the 1880s. It has been played at innumerable concerts, especially after its publication by Edition Fazer in 1991. Sibelius composed the trio in Lovisa during the summer of 1888, and it is believed that the family trio (Jean, Christian and Linda) performed it then. Behind the particular youthful good humour conveyed by the march rhythms of the first movement, *Allegro*, lies

the fact that in 1888 the Sibelius family – for the first time since the death of the composer’s paternal grandmother in 1879 – could stay in the family’s beloved house in Lovisa, as aunt Evelina, who had rented out the property from 1879 until 1888, had once more taken possession of it. It can be dangerous to read external circumstances into a particular musical work, but it can also be disadvantageous to ignore them completely.

The *Allegro* is in sonata form and adheres to all the rules of the art. Those who really believe that only minor-key melodies can be genuinely Sibelian ought especially to like the slow movement, *Andante – Più lento – Lento*. The ballad-like writing in A minor, in 6/8-time, can trace its ancestry back to the slow movement of the *Sonata in A minor for violin and piano*, JS 177 (1883-84). In December 2003 I identified some hitherto unknown preliminary sketches for the finale of the ‘*Lovisa*’ *Trio*, on pages 2-4 of a bifolio manuscript that also contains drafts for the violin part of the *Suite in E major for violin and piano*, JS 188 (1888; HUL code 1354:). The finale of the ‘*Lovisa*’ *Trio*, marked *Allegro con brio*, is a formally perfect rondo according to the pattern ABACA+coda.

It is a pity that the [*Allegro*] in *D minor* for piano trio (summer 1889; HUL code 0548:) remained unfinished. To make the piece performable, Kalevi Aho wrote a conclusion (dated 18th April 2002), taking the surviving material as his model (track 9, from 5'04 to the end). The summer of 1889 seems to have been an important time for Sibelius in terms of modal experimentation: in this [*Allegro*], for example, he uses not only the Aeolian minor (with a flattened leading note) but also Dorian elements, which he had done only very rarely before this (cf. in particular the *Andante* from the *Sonata in F major for violin and piano*, JS 178 [summer 1889], and the [*Sonata Allegro Exposition and Development Section*] in *D minor for piano* [summer 1889; only available recording on BIS-CD-1202, track 20]).

Among the material for the orchestral work *Scène de ballet*, JS 163 (April 1891), from Sibelius’s spring in Vienna, there is a single-page sketch for piano trio, here called [*Allegretto*] in *E flat major* (1891-92; HUL code 0419/21:), completed by Jaakko Kuusisto in April 2002 for this recording (track 10, from 0'39 to the end). In the piano version (1897) of the *E flat major Intermezzo*, Op. 11 No. 1, from the *Karelia* music (1893), identical figurations are used in the left hand: might the [*Allegretto*] for piano trio have been a preliminary study, anticipating the mood of the famous *Intermezzo* with its Romantic, jovial sleigh-ride in a wintry landscape and the paying of taxes in the fourteenth century?

The orchestral *Zirkusmarsch* (*Circus March*), JS 223 (March 1891) and *Fäktmusik* (*Fencing Music*), JS 80 (March 1891) from Sibelius's Viennese spring seem to have disappeared forever, but in connection with this recording we considered the possibility that the piece performed here as [*Alla marcia*] in *C major* for piano trio (1892-95) might have inherited its character or even thematic material from those works. In the [*Alla marcia*] we find march-like, dactylic rhythmic structures that Sibelius also used in other contexts. The string figurations (Mus. Ex. 10) can, rather surprisingly, be perceived as early ancestors of the *fiorituras* in the *Humoresque No. 2* for violin and orchestra, Op. 87 No. 2 (1917). The *Fäktmusik* was unsuccessful in a composition contest; it was regarded as too serious and insufficiently Viennese. Instead Sibelius was given the consolation prize of orchestrating the winning entry, as his piece had been judged to be the most skilfully written of the forty entries.

During Sibelius's youth, the genres of piano trio and string quartet competed for his affections. The string quartet took its revenge in his later, opus numbered music with the *String Quartet in D minor*, '*Voces intimæ*', Op. 56 (1908-09), but no comparable work exists for piano trio. The [*Alla marcia*] thus seems to be Sibelius's last surviving work in this genre, a striking final vignette after the fabulous music-making in the family trio during his youth.

© *Folke Gräsbeck 2004*

The violinist, conductor and composer **Jaakko Kuusisto** (b. 1974) studied the violin under Géza Szilvay and Tuomas Haapanen at the Sibelius Academy, and under Miriam Fried and Paul Biss at Indiana University. He has also studied composition with Eero Hämeenniemi and David Dzubay. His works have been performed at several chamber music festivals in the Nordic countries as well as in the United States and the United Kingdom; in 2003 his first opera was premièred in Espoo, Finland. Jaakko Kuusisto has been awarded prizes in a number of competitions: he won the Kuopio Violin Competition in 1989, and subsequently took top prizes in the Sibelius, Indianapolis and Carl Nielsen competitions. In 1997 he reached the finals in the Queen Elisabeth competition in Brussels. Appearances as soloist and chamber musician have taken Jaakko Kuusisto to several continents; he has played in China, Japan, the United States and several European countries. Highlights of the 2003-04 season include concerts with the Minnesota Orchestra, Lahti Symphony Orchestra and

Finnish Radio Symphony Orchestra. He will also conduct the Lahti and Oulu Symphony Orchestras and conduct the première of his new opera at the 2004 Savonlinna Opera Festival. Jaakko Kuusisto has recorded frequently for BIS; his complete recording for BIS of Sibelius's early violin works has been very well received. His special interest in jazz has resulted in two recording projects, of which the recently released *Music!* features him not only as violinist but also as a composer and arranger. Jaakko Kuusisto was appointed leader of the Lahti Symphony Orchestra in 1999. Together with violinist brother Pekka, he is artistic director of the Tuusula Lake Chamber Music Festival.

Marko Ylönen (b. 1966) was a finalist at the Turku Cello Competition when he was only fifteen. In 1990 he won second prize at the Nordic Countries' Cello Competition in Turku and sixth prize at the Tchaikovsky Competition in Moscow. In the spring of 1996 he won the Concert Artists Guild Competition in New York. Marko Ylönen has appeared widely as a soloist and chamber musician in Europe, Australia, New Zealand and the USA. He was principal cellist of the Tapiola Sinfonietta in 1987-88 and in 1990-91, after which he became principal solo cellist of the Finnish Radio Symphony Orchestra from 1991 until 1993. He was a member of the New Helsinki Quartet from 1995 until 1999, and since 2000 he has been a senior teacher of cello and chamber music at the Sibelius Academy. He studied under Csaba Szilvay at the Keuruu branch of the Jyväskylä Conservatory, at the East Helsinki College of Music, at the Sibelius Academy as a pupil of Erkki Rautio and Heikki Rautasalo, and at the Basel Academy of Music as a pupil of Heinrich Schiff. Marko Ylönen was also artistic director of the Korsholm Festival in the summer of 2003.

Folke Gräsbeck has performed more than 200 of Sibelius's c. 550 compositions, and has given the world première performances of 79 of them. He was the first pianist to give a recital at the new Sibelius Hall in Lahti (14th March 2000), playing a programme exclusively devoted to Sibelius piano music premières. His Sibelius repertoire also includes the *Piano Quintet in G minor*, the four piano quartets and the complete works for piano trio (five major trios as well as shorter works). In 1996 he was awarded the medal of Sibelius's Birthplace in Hämeenlinna. He was chosen as Artist of the Year by the UK Sibelius Society in 1999. Folke Gräsbeck studied the piano under Tarmo Huovinen at the Turku Conserva-

tory (1962-74) and won first prize in the Maj Lind Competition in 1973. He made numerous study visits to London, where he was taught privately by Maria Curcio-Diamond, a pupil of Schnabel. He also studied under Prof. Erik T. Tawaststjerna at the Sibelius Academy in Helsinki. He has worked at the Sibelius Academy since 1985; he became a Master of Music there in 1997. He has performed some thirty piano concertos and given performances as a recitalist, chamber player and Lied accompanist in the USA, Egypt, Israel, Botswana, Zimbabwe and Mexico as well as in many European countries. He has made numerous recordings for BIS, many of which are included in the company's ongoing complete recorded Sibelius edition. Of these, the first volume of Sibelius's Youth Production for Solo Piano was chosen as Sibelius Record of the Year in 2000 by the newspaper *Helsingin Sanomat*.

Jaakko Kuusisto

Marko Ylönen

Folke Gräsbeck

Jean Sibelius (1865–1957) sävelsi kaikkiaan viisi moniosaista pianotrio: *Pianotrio G-duuri* kahdelle viululle ja pianolle (1883), *Pianotrio a-molli* (1884), *Pianotrio a-molli "Hafräsk"* (1886), *Pianotrio D-duuri "Korppoo"* (1887) ja *Pianotrio C-duuri "Loviisa"* (1888). Näistä kolme ensimmäistä ovat kuultavissa levyllä BIS-CD-1282; kaksi viimeksi mainittua ovat tällä levyllä. Sibelius sävelsi myös monia erillisiä kappaleita pianotriolle. *Loviisa-trio* on tunnettu jo jonkin aikaa, koska Otto Andersson hankki sen Åbo Akademin toimesta Adolf Paulilta jo 1930-luvun alussa. Muut teokset olivat lähes kokonaan tuntemattomia aina siihen saakka, kunnes Sibeliuksen perhe lahjoitti perhearkiston käsikirjoituskokoelman Helsingin yliopistolle vuonna 1982. *Loviisa-trioa* lukuun ottamatta kaikki tämän levyn teokset ovat osa tuota lahjoitusta.

Otto Andersson oli haastatellut Sibeliusta ennen säveltäjän 50-vuotispäivää 8. joulukuuta 1915, ja Sibeliuksen antama tieto säveltämisensä pianotriojen määrästä tuntui tuohon aikaan liioitellulta: hän sanoi säveltäneensä 1880-luvulla karkeasti ottaen yhden pianotrion jokaisena kesänä yhtyeelle, jossa soitti hän itse sekä hänen veljensä ja siskonsa (ks. kuva, s. 17) – kaikkiaan seitsemän tai kahdeksan teosta. Kun tätä tietoa verrataan nykyisiin, vuoden 1982 lahjoituksesta lähtien päivitettyihin luetteloihin hänen teoksistaan, väite tuntuu täysin vakuuttavalta.

Pianotrio D-duuri, "Korppoo" JS 209 (1887) on kirjaimellisesti yksi vuoden 1982 käsikirjoituslahjoituksen suurista löydöistä. Sibeliuksen 1880-luvulla säveltämistä teoksista 35-minuuttinen *Korppoo-trio* on verrattomasti pisin kolmiosainen teos.

Sibeliuksen perheen kesäloma vuonna 1886 Hafräskissä (Norrskatan saarella Pohjois-Korppoossa Turun saaristossa) oli ollut erittäin onnistunut, ja seuraavana vuonna he päättivät palata samoille seuduille. Kesällä 1887 perhe asui Korppoon kirkonkylässä, ihastuttavassa mökissä Korppoon kartanon mailla, lähellä kartanon arvokasta uusklassista *corps de logis* -päärakennusta (ks. kansikuva). Heidän musisointinsa on sanottu kestäneen ajoittain lähes koko päivän: kuten kesällä 1886 Jean Sibelius ("Janne") soitti viulua, hänen siskonsa Linda pianoa ja veljensä Christian selloa. Vanhemmista ihmisistä hänen äitinsä Maria ja tätinsä Evelina soittivat molemmat pianoa ja Pehr-setä viulua. Evelina ja Pehr olivat järjestäneet vierailun.

Christian Sibeliuksen siskolleen Lindalle sen vuoden heinäkuussa lähettämän kirjeen perusteella näyttäisi siltä, ettei Linda ollut Korppoossa koko ajan. Heidän emäntänsä Korp-

poon kartanossa, Ina Wilenius (1829-1922), näyttäisi joka tapauksessa olleen aktiivisin paikalla olleista pianisteista, ja hän oli valmistellut perheen vierailua hankkien nuotit kaikkiin Ludwig van Beethovenin pianotrioihin. Hän kertoi myöhemmin Otto Anderssonille, että Sibelius oli kaikkein innostunein pianotrioista, sekä soittajana että säveltäjänä. Hän nautti säveltämisestä kirkkaina kesäöinä vahvan kahvin vahvistamana; alkoholia ei nautittu lainkaan. Rouva Wilenius kuvasi, kuinka he joka aamu kokeilivat uutta miniatyyriä, yön uurastuksen tulosta. *Korppoo-trion* kesto saa meidät epäilemään, että kyseiset miniatyyrit olivatkin itse asiassa jaksoja tästä laajasta teoksesta.

Allegro moderato -esittely on rakennettu sonaattimuodon sääntöjen mukaisesti, ja se on rytmisesti vakaa kuudestoistaosanuottijaksojen runsaasta käytöstä huolimatta (ks. musiikkiesimerkki 1 ja 2). Kehittelyjakso vaikuttaa jotenkin lyhyeltä: teemojen kehittely saa pian antaa tilaa omalaatuiselle fugatolle, jonka melodian nousevat alku sävelet ovat yhtenevät Bachin *Preludin ja fuugan fis-molli* BWV 859 fuugan teeman kanssa. Sibelius tunsikin Bachin *Das Wohltemperierte Klavier I* -kokoelman läpikotaisin sävellysopettajalleen Martin Wege-lukselle vuosina 1887-89 tekemiensä kontrapunktiharjoitusten tuloksena.

Katsaus *Pianotrion D-duuri "Korppoo"* toiseen osaan, *Fantasia*:

Tempomerkinnät, alkuperäiset kursivoilla	Muotojakso (kirjaimin)	Aloitusaika raidalla 2	Kuvaus
<i>Andante</i>	A	0'02	Hidas <i>Andante</i> , jossa pääteema g-mollissa (eri versioina)
	B	2'14	Keskijakso vuolaassa B-duurissa, 12/8-tahtilaji
	A	3'42	(ks. musiikkiesimerkki 3)
<i>Adagio</i>	C	5'35	Juhlava, seremoniallinen hymni Es-duurissa
<i>Molto adagio</i>	D	9'24	Siirtymä, pianissimo, es-mollista e-molliin, 6/8-tahtilaji
<i>Andantino</i>	E	10'13	"Linnunlaulumotiivi", nopeissa trioleissa (ks. musiikkiesimerkki 4)
<i>Moderato</i>	F	11'08	Trio, jossa hymni H-duurissa, 3/4-tahtilaji
<i>Andantino</i>	E	12'49	
[Siirtymä]	G	13'42	"Kirkonkellot" ja jousien huiluaaniä

Mikäli ryhmittelemme muotojaksot ABA+CD ja EFE+G, on helppoa yhtyä Andrew Barnettin ehdotukseen, jonka mukaan toinen osa toimii eräänlaisena hitaan osan ja scherzon

yhdistelmänä. Kertooko Korppoo-trio tarinan? Kirjeessään Pehr-sedälleen 27.9.1887 Sibelius kirjoittaa: ”Kun iso trioni viimein esitetään, on sen tapahduttava kuvaelmien kanssa, koska muuten sitä ei voi ymmärtää.”

Viimeinen osa, *Vivace*, etenee nopeassa, virtaavassa 2/4-tahtilajissa, heijastaen Sibeliuksen huomattavaa kokemusta Joseph Haydnin kamarimusiikin parissa. Eleganttien pääteeman D-duuri-trioliin vastakohtana on äkilliset, tanssinomaiset – kenties maalaismaisen pohjoismaiset – rytmit fis-mollissa (ks. musiikkiesimerkki 5). Muodollisesti finaali on eräänlainen sonaattirondo, jonka ”sivuteema”, *cantabile e dolce*, on yllättävästi muistuma pianokappaleesta [*Andante*] *Es-duuri* JS 74 (1885) rytmisen ja melodisen rakenteensa osalta.

Andantino g-molli pianotriolle JS 43 (1887-88) saattaa olla *Korppoo-trion Fantasia*-osasta pois jätetty jakso: sekä teeman alku ja sävellaji ovat keskenään lähisukulaisia (ks. musiikkiesimerkki 6). Kari Kilpeläisen tekemän paperityyppien luokittelun mukaan käsikirjoituspaperi (Breitkopf & Härtel, ilman vesileimaa) viittaa siihen, että kappale kuuluu samaan joukkoon melkein kaikkien Korppoossa kesällä 1887 kirjoitettujen sävellysten kanssa (ks. Kilpeläinen 1992, s. 260, paperityyppi nro 42). Toisaalta, Kilpeläisen mukaan käsialatyylissä on jo joitain piirteitä Sibeliuksen vuodelta 1888 peräisin olevista teoksista (ibid. s. 77). *Andantino g-molli* voitaisiin nähdä barokkityyliin sävellettyinä siciliano-pastišina, mikäli ei otettaisi huomioon sitä seikkaa, että kappaleessa on vahva, varhaisromanttinen tuntu.

[*Allegretto*] *As-duuri* pianotriolle (1887-88; Helsingin yliopiston kirjaston [=HYK] koodi 0547:) on liian nopea ollakseen siciliano, vaikka 6/8-tahtilaji ja pisteelliset rytmit siihen viittaisivatkin. Tempo, *As-duuri*-sävellaji ja pisteelliset rytmit ovat samat kuin Sibeliuksen kuuluisassa laulussa sopraanolle, lausujalle ja pianotriolle, *Näcken* (*Näkki*) JS 138 (1888). [*Allegrettossa*] *As-duuri* on sama äkillinen hyppy *As-duurista* d-molliin lopussa; olisiko tämä kappale voinut olla alustava harjoitus lauluun *Näcken*?

Pianotriolla C-duuri ”Loviisa” JS 208 (1888) on huomattava asema suosituimpana ja säännöllisimmin esitettyinä teoksena Sibeliuksen 1880-luvulla säveltämistä nuoruudenteoksista. Se on esitetty lukemattomissa konserteissa, etenkin sen jälkeen, kun Edition Fazer julkaisi sen vuonna 1991. Sibelius sävelsi trion Loviisassa kesän 1888 aikana, ja uskotaan, että Sibeliuksen perhetrio (Jean, Christian ja Linda) esitti sen tuolloin. Ensimmäisen osan, *Allegro*, marssirytmien välittämän erityisen hyvän mielialan takaa löytyy se tosiasia, että

vuonna 1888 Sibeliuksen perhe – ensimmäistä kertaa sitten säveltäjän isänäidin kuoleman vuonna 1879 – pystyi asumaan rakastamassaan talossa Loviisassa, joka oli vuokrattu pois vuosien 1879-1888 väliseksi ajaksi, ja jonka Evelina-täti oli jälleen ottanut perheen käyttöön. Voi olla vaarallista nähdä ulkoiset olosuhteet jossain tietyssä teoksessa, mutta voi myös olla haitallista jättää ne täysin huomioimatta.

Allegro on sonaattimuotoinen ja noudattaa kaikkia taiteen sääntöjä. Niiden, jotka uskovat vain mollimelodioiden voivan olla Sibeliusta aidoimmillaan, pitäisi pitää erityisesti hitaasta osasta, *Andante – Più lento – Lento*. Balladinomainen kirjoittaminen a-mollissa, 6/8-tahtilajissa, saattaa juontaa juurensa *Sonaatin a-molli* viululle ja pianolle JS 177 (1883-84) hitaaseen osaan. Joulukuussa 2003 tunnistin joitain tähän asti tuntemattomia luonnoksia *Loviisa-trion* finaaliin (ks. musiikkiesimerkki 8), sivuilla 2-4 bifolio-käskirjoituksesta, joka sisältää myös luonnoksia *Sarjan E-duuri* viululle ja pianolle JS 188 (1888, HYK-koodi 1354:) viulustemmasta. *Loviisa-trion* finaali, *Allegro con brio*, on muodollisesti täydellinen rondo kaavan ABACA+coda mukaisesti.

On sääli, että [*Allegro*] *d-molli* pianotriolle (kesältä 1889; HYK-koodi 0548:) säilyi viimeistelemättömänä. Jotta teos saatiin esityskuntoon, Kalevi Aho kirjoitti kappaleen lopun (päiväty 18.4.2002), käyttäen pelastunutta materiaalia mallinaan (raita 9, kohdasta 5'04 eteenpäin). Kesä 1889 näyttäisi olleen tärkeää aikaa Sibeliukselle mitä tulee modaaliisiin kokeiluihin: esim. tässä [*Allegrossa*] hän ei käytä vain aiolista mollia (jossa alennettu johtosävel), mutta myös doorisia elementtejä, joita hän oli käyttänyt tätä ennen hyvin harvoin; vrt. erityisesti *Andante*-osaa teoksessa *Sonaatti F-duuri* viululle ja pianolle JS 178 (kesältä 1889) ja [*Sonaattiallegron esittely- ja kehittelyjaksoa*] *d-molli* pianolle (kesältä 1889; kuultavissa ainoastaan levyllä BIS-CD-1202, raita 20).

Materiaalista, joka kuuluu orkesteriteokseen *Scène de ballet* JS 163 (huhtikuu 1891), Sibeliuksen Wienin-kevältä, löytyy yksisivuinen luonnos pianotriolle, jota tässä kutsutaan nimellä [*Allegretto*] *Es-duuri* (1891-92; HYK-koodi 0419/21:). Kappaleen täydensi Jaakko Kuusisto huhtikuussa 2002 tätä levytystä varten (raita 10, kohdasta 0'39 loppuun). *Karelia*-musiikista (1893) peräisin olevan *Intermezzon* *Es-duuri* op. 11 nro 1 pianoversiossa (1897) käytetään vasemmassa kädessä identtisiä kuviointejä: voisiko [*Allegretto*] pianotriolle olla alustava harjoitus, ennakkoiden tuon kuuluisan *Intermezzon* tunnelmaa kera sen rekiajelun talvisessa maisemassa ja veronmaksua 1300-luvulla?

Orkestraaliset *Zirkusmarsch* (*Sirkusmarssi*) JS 223 (maaliskuu 1891) ja *Fäktmusik* (*Miekkailumusiikki*) JS 80 (maaliskuu 1891) Sibeliuksen Wienin-kevältä näyttivät kadonneen jäljettömiin, mutta tämän levytyksen myötä tulimme ajatelleeksi mahdollisuutta, että kappale, joka tässä esitetään nimellä [*Alla marcia*] *C-duuri* pianotriolle, saattaisi olla perinyt luonteensa tai jopa temaattista materiaalia noista teoksista. Kappaleesta [*Alla marcia*] löydämme marssinomaisia, daktyyliä rytmirakenteita, joita Sibelius käytti myös muissa yhteyksissä. Jousikuvioinnit voidaan, melko yllättävästi, nähdä edeltäjinä teoksen *Humoreski nro 2* viululle ja orkesterille op. 87 nro 2 (1917) koristekuvioille (ks. musiikkiesimerkki 10). *Fäktmusik* ei menestynyt sävellyskilpailussa, se nähtiin liian vakavana ja ei tarpeeksi wieniläistyylinenä. Sen sijaan Sibeliukselle annettiin lohdutuspalkinto kilpailun voittaneen kappaleen orkestroinnista, koska hänen teoksensa katsottiin olevan taitavimmin kirjoitettu neljäjäkymmenen kilpailevan kappaleen joukosta.

Sibeliuksen ollessa nuori, pianotrio- ja jousikvartetttotyylilajit kilpailivat hänen mieltymyksestään. Jousikvartetto otti osansa myöhemmin, opusnumroidulla teoksella *Jousikvartetto d-molli "Voces intimæ"* op. 56 (1908-09), mutta mitään vastaavia pianotriolle kirjoitettuja teoksia ei ole olemassa. [*Alla marcia*] näyttäisi täten olevan viimeinen Sibeliukselta säilynyt tämän tyylilajin teos, vaikuttava loppukohtaus hänen nuoruutensa perhetrioton suurenmoiselle musisoinnille.

© *Folke Gräsbeck 2004*

Viulisti, kapellimestari ja säveltäjä **Jaakko Kuusisto** (s. 1974) on opiskellut viulunsoittoa Géza Szilvayn ja Tuomas Haapasen johdolla Sibelius-Akatemiassa, sekä Miriam Friedin ja Paul Bissin oppilaana Indianan yliopistossa Yhdysvalloissa. Kuusisto on myös opiskellut sävellystä Eero Hämeenniemen ja David Dzubayn johdolla. Hänen teoksiaan on esitetty lukuisilla festivaaleilla Pohjoismaissa, sekä mm. Yhdysvalloissa ja Britanniassa. Kuusiston ensimmäinen ooppera, *Prinsessan och vildsvanarna* kantaesitettiin Espoossa tammikuussa 2003. Kuusiston kilpailumenestykset alkoivat Kuopion viulukilpailun voitosta 1989, ja sen jälkeen hän on saavuttanut huippusijoja mm. Jean Sibelius -viulukilpailussa 1990, Indianapolisin viulukilpailussa 1994, Carl Nielsen -viulukilpailussa 1996 sekä maailman vaativimmaksi mainitussa Kuningatar Elisabeth -viulukilpailussa 1997. Esiintymiset solistina ja kamarimuusikkona ovat vieneet hänet eri puolille maailmaa, mm. Kiinaan, Japaniin, Yhdys-

valtoihin, sekä eri puolille Eurooppaa. Kauden 2003-04 huippuihin kuuluvat solistiesiintymiset Minnesotan orkesterin, Sinfonia Lahden sekä Radion Sinfoniaorkesterin kanssa. Kuusisto johtaa kauden aikana myös Lahden ja Oulun orkestereita sekä oman oopperansa kantaesityksen Savonlinnan Oopperajuhlilla kesällä 2004. Kuusiston kokonaislevytys Sibeliusen nuoruudenteoksista viululle on herättänyt runsaasti huomiota, ja hänen kiinnostuksensa musiikin koko kirjoon on poikinnut levytyksiä myös mm. jazzin ja tangon saralla. Viimeisin näistä oli Sinfonia Lahden ja Trio Töykeiden kanssa toteutettu *Music*-levytys jolla Kuusisto esiintyi niin solistina, säveltäjänä kuin sovittajanakin. Kuusisto nimitettiin Sinfonia Lahden konserttimestariksi vuonna 1999. Hän on veljensä Pekan kanssa Tuusulanjärven kamarimusiikin taiteellinen johtaja.

Marko Ylönen (s. 1966) soitti Turun sellokilpailun finalistina jo 15-vuotiaana. Vuonna 1990 hän saavutti toisen palkinnon Pohjoismaisissa sellokilpailuissa Turussa sekä samana vuonna 6. palkinnon Moskovan Tšaikovski-kilpailussa. Keväällä 1996 hän voitti Concert Artists Guild -kilpailun New Yorkissa. Ylönen on esiintynyt solistina ja kamarimusiikkona laajalti Euroopassa sekä Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Yhdysvalloissa. Tapiola Sinfoniettan äänenjohtajana Ylönen toimi 1987-88 ja 1990-91, jonka jälkeen hän oli RSO:n 1. soolosellisti vuosina 1991-93. Uusi-Helsinki kvartetin sellistina Ylönen soitti 1995-99. Vuodesta 2000 hän on toiminut sello- ja kamarimusiikin lehtorina Sibelius-Akatemiassa. Ylönen opiskeli Csaba Szilvayn johdolla Keuruulla Jyväskylän konservatorion toimipisteessä ja Itä-Helsingin musiikkiopistossa, prof. Erkki Raution ja Heikki Rautasalon oppilaana Sibelius-Akatemiassa sekä prof. Heinrich Schiffrin oppilaana Baselin musiikkiakatemiassa. Ylönen toimi Korsholman musiikkijuhlien taiteellisena johtajana kesällä 2003.

Folke Gräsbeck on esittänyt yli 200 Jean Sibeliusen n. 550 sävellyksistä, niistä 79 kantaesityksinä. Hän piti Lahden Sibeliuksalon ensimmäisen pianoillan 14.3.2000, jolloin ohjelmassa oli pelkästään Sibeliusen pianokappaleita kantaesityksinä. Gräsbeckin ohjelmistoon kuuluu myös säveltäjän pianokvintetto, neljä pianokvartettoa ja koko pianotrio-tuotanto, mm. viisi kokonaista pianotrioa. Gräsbeckin saamista tunnustuksista mainittakoon Sibeliusen Hämeenlinnan syntymäkodin mitali 1996 ja UK Sibelius Society:n myöntämä nimitys ”Artist of the Year 1999”.

Folke Gräsbeck opiskeli pianonsoittoa Turun Konservatoriossa 1962-74 Tarmo Huovisen johdolla ja hän voitti ensimmäisen palkinnon Maj Lind -kilpailussa 1973. Hän on myös tehnyt monia opintomatkoja Lontooseen, missä hän oli Arthur Schnabelin oppilaan, Maria Curcio-Diamondin yksityisoppilaana. Sibelius-Akatemiassa hänen opettajanaan oli professori Erik T. Tawaststjerna ja hän sai musiikin maisterin arvon 1997. Vuodesta 1985 Gräsbeck on toiminut Sibelius-Akatemian vakituksena säestäjä-lehtorina. Hän on esittänyt n. 30 pianokonserttoa ja hänellä on ollut soolo-, kamarimusiikki- ja lied-esiintymisiä mm. USA:ssa, Egyptissä, Israelissa, Yhdistyneissä arabiemiirikunnissa, Botswanassa, Zimbabwea, Meksikossa ja useissa Euroopan maissa. Gräsbeck on levyttänyt useita levyjä, joista viisi on osana BIS-levymerkin Sibeliuksen kokonaislevytysten sarjaa. Sarjaan kuuluva levy "Sibelius: Youth Production for Solo Piano Vol.1" valittiin *Helsingin Sanomien* vuoden Sibelius-levyksi 2000.

The Sibelius family trio (Jean, violin; Christian, cello; Linda, piano) in Lovisa in 1888.

Photo by kind permission of the Sibelius Museum, Turku

Jean Sibelius (1865-1957) komponierte insgesamt fünf mehrsätzige Klaviertrios: eines in G-Dur für zwei Violinen und Klavier (1883), eines in a-moll (1884), das „*Hafräsk*“-Trio in a-moll (1886), das „*Korpo*“-Trio in D-Dur (1887) und das „*Lovisa*“-Trio in C-Dur (1888). Die drei ersten sind auf BIS-CD-1282 eingespielt; die beiden letzten befinden sich auf der vorliegenden CD. Außerdem komponierte Sibelius eine Reihe von einzelnen Stücken für Klaviertrio. Das „*Lovisa*“-Trio ist seit einiger Zeit bekannt, da Otto Andersson das Manuskript im Auftrag der Åbo Akademi (der schwedischsprachigen Universität von Turku) in den frühen 1930er Jahren von Adolf Paul erwarb. Die anderen Werke dagegen waren so gut wie unbekannt, bevor die Familie Sibelius die Handschriftensammlung des Familienarchivs 1982 der Universität Helsinki schenkte. Bis auf das „*Lovisa*“-Trio gehören alle Werke auf der vorliegenden CD zu dieser Schenkung.

Anlässlich seines 50. Geburtstags am 8. Dezember 1915 interviewte Otto Andersson Sibelius; was dieser über sein Klaviertrioschaffen äußerte, schien damals beinahe grotesk übertrieben. Sibelius gab an, während der 1880er Jahre so gut wie in jedem Sommer ein Klaviertrio für das aus ihm, seinem Bruder und seiner Schwester bestehende Ensemble (s. Foto auf S. 17) geschrieben zu haben – alles in allem sieben oder acht Werke. Zieht man indes das neueste, um die Schenkung aus dem Jahr 1982 erweiterte Werkverzeichnis zu Rate, so ist die Behauptung durchaus plausibel.

Das rund 35minütige *Klaviertrio D-Dur, „Korpo“*, JS 209 (1887) ist eine der buchstäblich größten Entdeckungen des Jahres 1982 und zugleich das weitaus längste unter den dreisätzigen Werken der 1880er Jahre.

In Hafräsk (auf der Insel Norrskata, etwas nördlich von Korpo im Turku-Archipel) hatte Sibelius mit seiner Familie im Sommer 1886 glückliche Tage verbracht. Im folgenden Sommer kehrten sie zurück in diese Gegend, wohnten aber nun mitten im Dorf Korpo kyrkby, in einem wunderschönen Landhaus bei Korpo gård, in der Nähe des imposanten neoklassizistischen Herrenhauses (s. Titelbild). Mitunter musizierten sie hier ganze Tage lang; wie im Sommer 1886 spielte Jean Sibelius („Janne“) Violine, seine Schwester Linda Klavier und sein Bruder Christian Cello; von den älteren Familienmitgliedern spielten seine Mutter Maria und seine Tante Evelina Klavier und sein Onkel Pehr Violine. Evelina und Pehr hatten den Aufenthalt organisiert.

Einem Brief, den Christian Sibelius im Juli an seine Schwester Linda schrieb, ist zu ent-

nehmen, daß Linda nicht die ganze Zeit in Korpo war. Die Gastgeberin auf dem Landgut, Ina Wilenius (1829-1922), scheint jedenfalls die aktivste anwesende Pianistin gewesen zu sein; für den Besuch der Familie hatte sie sämtliche Klaviertrios von Ludwig van Beethoven gekauft. Später erzählte sie Otto Andersson, daß Sibelius Klaviertrios sowohl als Musiker wie als Komponist überaus geschätzt habe. Er liebte es, in den hellen Sommernächten unter Zuhilfenahme von reichlich starkem Kaffee zu komponieren; Alkohol habe er keinen getrunken. Frau Wilenius schilderte, wie allmorgendlich eine neue Miniatur – das Ergebnis der nächtlichen Mühen – ausprobiert wurde. Die Dauer des „*Korpo*“-Trio legt die Vermutung nahe, daß es sich bei den besagten Miniaturen in Wirklichkeit um einzelne Ausschnitte aus diesem außerordentlich umfangreichen Werk handelte.

Das einleitende *Allegro moderato* folgt der Sonatensatzform und ist trotz der zahlreichen Sechzehntelpassagen rhythmisch stabil (s. Musikbeispiele 1 & 2). Die Durchführung erscheint ein wenig kurz: Auf die Themenverarbeitung folgt alsbald ein charakteristisches Fugato mit neuem Thema, dessen anfänglicher Aufwärtsszug demjenigen aus Bachs *Präludium und Fuge fis-moll* BWV 859 entspricht. Infolge der Kontrapunktübungen, die er in den Jahren 1887 bis 1889 bei seinem Kompositionslehrer Martin Wegelius anfertigte, kannte Sibelius Bachs *Wohltemperiertes Clavier I* in- und auswendig.

Schematische Darstellung des zweiten Satzes – *Fantasie* – des Klaviertrios D-Dur, „*Korpo*“:

Tempoangaben, (Kursives stammt von Sibelius)	Formteil, (nach Buchstaben)	Beginn, für Track 2	Beschreibung
<i>Andante</i>	A	0'02	Langsames <i>Andante</i> mit Hauptthema in g-moll (mit Variationen)
	B	2'14	Mittelteil in fließendem B-Dur, 12/8-Takt
<i>Adagio</i>	A	3'42	(s. Musikbeispiel 3)
	C	5'35	Feierlich-zeremonielles Lied in Es-Dur
<i>Molto adagio</i>	D	9'24	Überleitung, <i>pianissimo</i> , es-moll nach e-moll, 6/8-Takt
<i>Andantino</i>	E	10'13	„Vogelgesang“-Motiv in raschen Triolen (s. Musikbeispiel 4)
<i>Moderato</i>	F	11'08	Trio mit Lied in H-Dur, 3/4-Takt
<i>Andantino</i>	E	12'49	
[Überleitung]	G	13'42	„Kirchenglocken“ und Streicherflageoletts.

Gruppiert man die Formteile ABA+CD und EFE+G, so läßt sich ohne weiteres Andrew Barnett beipflichten, der den zweiten Satz als eine Art Amalgam aus langsamem Satz und Scherzo bezeichnet hat. Erzählt das „*Korpo*“-Trio eine Geschichte? In einem Brief an seinen Onkel Pehr vom 27. September 1887 schrieb Sibelius: „Wenn mein großes Trio aufgeführt wird, dann unbedingt mit gleichzeitig präsentierten Tableaux vivants, da es sonst unverständlich bleiben würde.“

Der letzte Satz, *Vivace*, schreitet in schnell fließendem 2/4-Takt voran und belegt Sibelius' beträchtliche Kenntnis der Kammermusik Joseph Haydns. Zu den eleganten D-Dur-Triolen des Hauptthemas kontrastieren abrupte, tänzerische Rhythmen in fis-moll – eine Reverenz an den ländlichen Norden (s. Musikbeispiel 5)? In formaler Hinsicht ist das Finale ein Sonatenrondo, dessen „Seitenthema“, *cantabile e dolce*, in Rhythmik und melodischer Struktur überraschend an das Klavierstück [*Andante*] *Es-Dur* JS 74 (1885) anklingt.

Das *Andantino g-moll* für Klaviertrio JS 43 (1887-88) könnte ein verworfener Teil der Fantasie des „*Korpo*“-Trios sein: Sowohl die Einleitung als auch die Tonart weisen enge Beziehungen auf (s. Musikbeispiel 6). Gemäß Kari Kilpeläins Klassifizierung der Papiersorten entspricht auch das von Sibelius benutzte Papier (Breitkopf & Härtel, ohne Wasserzeichen) demjenigen, das er für fast alle Kompositionen des Sommer 1887 verwendet hat (vgl. Kilpeläinen 1992, S. 260, Papiersorte Nr. 42). Andererseits weist Kilpeläinen darauf hin, daß die Handschrift bereits einige Merkmale der Werke des Jahres 1888 aufweist (ebd., S. 77). Das *Andantino g-moll* könnte man für ein Pasticcio-Siciliano im barocken Stil halten, hätte es nicht ein so individuelles, frühromantisches Flair.

Das [*Allegretto*] *As-Dur* für Klaviertrio (1887-88; Universitätsbibliothek Helsinki [=HUL] Signatur 0547:) ist für ein Siciliano zu schnell, auch wenn der 6/8-Takt und der punktierte Rhythmus dafür sprächen. Diese Merkmale und die Tonart As-Dur finden sich auch in Sibelius' berühmtem Lied für Sopran, Erzähler und Klaviertrio *Näcken* (*Der Wasserelef*) JS 138 (1888). Im [*Allegretto*] gibt es am Ende denselben überraschenden Sprung von As-Dur nach d-moll – könnte es sich daher um eine Vorstudie zu *Näcken* gehandelt haben?

Das *Klaviertrio C-Dur*, „*Lovisa*“, JS 208 (1888) nimmt eine besondere Stellung ein, weil es das beliebteste und meistaufgeführte unter den Jugendwerken der 1880er Jahre ist. Es ist in zahllosen Konzerten gespielt worden, insbesondere nach der Publikation durch Edition Fazer im Jahr 1991. Sibelius komponierte das Trio im Sommer 1888 in Lovisa;

man nimmt an, daß das Familientrio (Jean, Christian und Linda) es damals aufführte. Die jugendlich gute Laune, die die Marschrhythmen des ersten Satzes, *Allegro*, bekunden, verdanken sich wohl dem Umstand, daß die Familie – zum ersten Mal seit dem Tod von Sibelius' Großmutter väterlicherseits im Jahr 1879 – in dem von der Familie geliebten Haus in Lovisa wohnen konnte, weil Tante Evelina, die das Anwesen von 1879 bis 1888 vermietet hatte, nunmehr wieder selber ihre Hand darauf legte. Es ist nicht ungefährlich, äußere Umstände in ein musikalisches Werk hineinzulesen, aber genauso gut kann es von Nachteil sein, sie vollkommen zu ignorieren.

Das *Allegro* folgt der Sonatenhauptsatzform und genügt allen Regeln der Kunst. Wer glaubt, nur Moll-Melodien könnten Sibelius so richtig entsprechen, dürfte den langsamen Satz, *Andante – Più lento – Lento*, besonders schätzen. Der balladeske Tonsatz in a-moll und 6/8-Takt kann seine Abstammung bis zum langsamen Satz der *Sonate a-moll* für Violine und Klavier JS 177 (1883-84) zurückverfolgen. Im Dezember 2003 konnte ich einige bislang unbekannte Entwürfe für das Finale des „*Lovisa*“-*Trios* identifizieren (s. Musikbeispiel 8); sie befanden sich auf den Seiten 2-4 eines vierseitigen Manuskripts, das auch die Skizzen für den Violinpart der *Suite E-Dur* für Violine und Klavier JS 188 (1888; HUL-Signatur 1354:) enthält. Das Finale des „*Lovisa*“-*Trios*, *Allegro con brio*, ist ein formal vollkommenes Rondo nach dem Muster ABACA+Coda.

Es ist ausgesprochen bedauerlich, daß das [*Allegro*] *d-moll* für Klaviertrio (Sommer 1889, HUL-Signatur 0548:) unvollendet blieb. Um das Stück aufführen zu können, schrieb Kalevi Aho einen Schluß (18. April 2002), wobei er sich an dem noch vorhandenen Material orientierte (Track 9, von 5'04 bis zum Ende). Der Sommer 1889 scheint für Sibelius eine Zeit der modalen Experimente gewesen zu sein: In diesem [*Allegro*] verwendet er nicht nur den äolischen Modus (mit „erniedrigtem“ Leitton), sondern auch dorische Elemente, was er bis dahin nur selten getan hatte (vgl. insbesondere das *Andante* der *Sonate F-Dur* für Violine und Klavier JS 178 [Sommer 1889] und die [*Sonatenexposition und Durchführung*] *d-moll* für Klavier [Sommer 1889; einzig erhältlich auf BIS-CD-1202, Track 20]).

Zum Quellenmaterial für das Orchesterwerk *Scène de ballet* JS 163 (April 1891) aus Sibelius' Wiener Frühling gehört eine einseitige Skizze für Klaviertrio, die hier als [*Allegretto*] *Es-Dur* bezeichnet ist (1891-92; HUL-Signatur 0419/21:); Jaako Kuusisto hat sie im April 2002 für die vorliegende Einspielung vervollständigt (Track 10, von 0'39 bis zum Schluß).

In der Klavierfassung (1897) des *Es-Dur-Intermezzos* op. 11 Nr. 1 aus der *Karelia-Musik* (1893) werden dieselben Figurationen in der linken Hand verwendet. Könnte das [*Allegretto*] für Klaviertrio eine Vorstudie gewesen sein, die die Stimmung des berühmten *Intermezzo* mit seiner romantischen, jovialen Schlittenfahrt in winterlicher Landschaft und der Zinszahlung im 14. Jahrhundert vorwegnimmt?

Der orchestrale *Zirkusmarsch* JS 223 (März 1891) und die *Fäktmusik* (*Fechtmusik*) JS 80 (März 1891) aus Sibelius' Wiener Frühling scheinen für immer verloren zu sein. Im Zusammenhang mit dieser Aufnahme freilich haben wir die Möglichkeit erwogen, daß das hier als [*Alla marcia*] *C-Dur* eingespielte Stück für Klaviertrio (1892-95) seinen Charakter oder gar thematisches Material von diesen Werken erhalten haben könnte. Im [*Alla marcia*] finden wir marschartige, daktylische Rhythmen, die Sibelius auch in anderen Kontexten verwendet hat. Die Streicherfigurationen (s. Musikbeispiel 10) könnte man verwundert als frühe Vorläufer der Fiorituren in der *Humoreske* Nr. 2 für Violine und Orchester op. 87 Nr. 2 (1917) betrachten. *Fäktmusik* hatte keinen Erfolg bei einem Kompositionswettbewerb; man befand, es sei zu ernst und zu wenig wienerisch. Stattdessen durfte Sibelius zum Trost das Siegerstück orchestrieren, da man fand, das seine Komposition unter den 40 eingereichten die größte Gewandtheit zeige.

In Sibelius' Jugend stritten die Gattungen Klaviertrio und Streichquartett um die Gunst des Komponisten. Das Streichquartett rächte sich in seinem späteren, mit Opuszahlen versehenen Schaffen mit dem *Streichquartett d-moll* „*Voces intimæ*“ op. 56 (1908/09), während kein vergleichbares Klaviertriowerk existiert. Das [*Alla marcia*] scheint also Sibelius' letztes erhaltenes Werk für diese Gattung zu sein, eine eindrucksvolle Vignette, die das legendäre Familientrio-Spiel seiner Jugendzeit beschließt.

© *Folke Gräsbeck* 2004

Der Geiger, Dirigent und Komponist **Jaakko Kuusisto** (geb. 1974) studierte Geige bei Géza Szilvay und Tuomas Haapanen an der Sibelius-Akademie sowie bei Miriam Fried und Paul Biss an der Indiana University. Außerdem hat er Komposition bei Eero Hämeenniemi und David Dzubay studiert. Seine Werke wurden bei zahlreichen Kammermusikfestivals in Nordeuropa, den USA und Großbritannien aufgeführt; im Jahr 2003 wurde seine erste Oper in Espoo (Finnland) uraufgeführt. Jaakko Kuusisto hat in einer Reihe von Wett-

bewerben Preise gewonnen: 1989 gewann er den Kuopio-Violinwettbewerb; danach erhielt er vordere Preise bei den Sibelius-, Indianapolis- und Carl Nielsen-Wettbewerben. 1997 erreichte er das Finale beim Concours Reine Elisabeth in Brüssel. Auftritte als Solist und Kammermusiker haben Jaakko Kuusisto in viele Länder geführt; er ist in China, Japan, den USA und etlichen europäischen Ländern aufgetreten. Zu den Höhepunkten der Saison 2003/04 zählen Konzerte mit dem Minnesota Orchestra, dem Lahti Symphony Orchestra und dem Finnischen Radio-Symphonieorchester. Außerdem wird er die Symphonieorchester von Lahti und Oulu sowie die Uraufführung seiner neuen Oper beim Savonlinna Opernfestival 2004 leiten. Jaakko Kuusisto hat zahlreiche Aufnahmen für BIS gemacht; seine Gesamteinspielung von Sibelius' frühen Violinwerken für BIS erhielt vorzügliche Kritiken. Sein besonderes Interesse am Jazz hat zu zwei CD-Projekten geführt, von denen das unlängst veröffentlichte *Musica!* ihn nicht nur als Geiger, sondern auch als Komponist und Arrangeur zeigt. 1999 wurde Jaakko Kuusisto zum Konzertmeister des Lahti Symphony Orchestra ernannt. Gemeinsam mit seinem Bruder Pekka – ebenfalls ein Geiger – ist er künstlerischer Leiter des Tuusula Lake Chamber Musik Festival.

Marko Ylönen (geb. 1966) war bereits mit 15 Jahren Finalist des Turku Cello-Wettbewerbs. 1990 gewann er den zweiten Preis bei der Nordic Countries' Cello Competition in Turku sowie den sechsten Preis beim Tschaikowsky-Wettbewerb in Moskau. Im Frühjahr 1996 gewann er die Concert Artists Guild Competition in New York. Marko Ylönen ist als Solist und Kammermusiker in Europa, Australien, Neuseeland und den USA aufgetreten. 1987/88 und 1990/91 war er Erster Cellist der Tapiola Sinfonietta, danach war er Erster Solo-Cellist des Finnischen Radio-Symphonieorchesters von 1991 bis 1993. Von 1995 bis 1999 war er Mitglied des New Helsinki Quartet; seit 2000 unterrichtet er Cello und Kammermusik an der Sibelius-Akademie. Er selber hat bei Csaba Szilvay am Konservatorium Jyväskylä studiert, ferner an der Ost-Helsinki Musikhochschule, an der Sibelius-Akademie (bei Erkki Rautio und Heikki Rautasalo) und an der Musikakademie Basel (bei Heinrich Schiff). Im Sommer 2003 war Marko Ylönen künstlerischer Leiter des Korsholm Festivals.

Folke Gräsbeck hat über 200 von Sibelius' rund 550 Kompositionen aufgeführt, 79 davon als Uraufführung. Er war der erste Pianist, der in der Sibelius Hall in Lahti einen Soloabend

gegeben hat (14. März 2000); sein Programm bestand zur Gänze aus Uraufführungen Sibelius'scher Klaviermusik. Zu seinem Sibelius-Repertoire zählt das *Klavierquintett g-moll*, die vier Klavierquartette und die gesamten Werke für Klaviertrio (5 große Klaviertrios und einige kürzere Werke). 1996 erhielt er die Medaille des Sibelius-Geburtsorts Hämeenlinna. 1999 wurde er zum Artist of the Year der UK Sibelius Society gewählt. Folke Gräsbeck studierte Klavier bei Tarmo Huovinen am Konservatorium Turku (1962-74) und gewann 1973 den ersten Preis beim Maj Lind-Wettbewerb. Zahlreiche Studienaufenthalte führten ihn nach London, wo er Privatunterricht bei der Schnabel-Schülerin Maria Curcio-Diamond erhielt. Außerdem studierte er bei Prof. Erik T. Tawaststjerna an der Sibelius-Akademie in Helsinki. Seit 1985 unterrichtet er an der Sibelius-Akademie; 1997 erhielt er seinen Master of Music. Er hat über 30 Klavierkonzerte aufgeführt und ist als Konzertsolist, Kammermusiker und Liedbegleiter in den USA, Ägypten, Israel, Botswana, Zimbabwe und Mexiko sowie in vielen europäischen Ländern aufgetreten. Er hat zahlreiche CDs für BIS aufgenommen, insbesondere im Rahmen der Sibelius-CD-Gesamtausgabe. Die erste Folge der Jugendwerke Sibelius' für Soloklavier wurde im Jahr 2000 von der Zeitung *Helsingin Sanomat* zur Sibelius-CD des Jahres gewählt.

Also available:

Sibelius: Complete Piano Trios, Vol. 1 (BIS-CD-1282)

Trio in G major, JS 205 (1883) for two violins and piano; Piano Trio in A minor, JS 206 (1884); Piano Trio in A minor, 'Hafräsk', JS 207 (1886) and many other works.

Jaakko Kuusisto / Satu Vänskä / Marko Ylönen / Folke Gräsbeck

Jean Sibelius (1865-1957) a composé en tout cinq trios pour piano en plusieurs mouvements : un en sol majeur pour deux violons et piano (1883), un en la mineur (1884), le *Trio « Hafträsk »* en la mineur (1886), le *Trio « Korpo »* en ré majeur (1887) et le *Trio « Lovisa »* en do majeur (1888). Les trois premiers se trouvent sur BIS-CD-1282 et le présent disque renferme les deux derniers. Sibelius composa aussi des pièces indépendantes pour trio pour piano. Le *Trio « Lovisa »* est connu depuis un certain temps puisque, à la demande de l'Académie d'Åbo (l'université de langue suédoise à Turku), Otto Andersson acquit le manuscrit appartenant à Adolf Paul au début des années 1930. Les autres œuvres étaient totalement inconnues cependant, jusqu'à ce que la famille Sibelius donne la collection manuscrite des archives familiales à l'université d'Helsinki en 1982. A part le *Trio « Lovisa »*, toutes les œuvres sur ce disque faisaient partie de cette donation.

Otto Andersson avait interviewé Sibelius avant le 50e anniversaire de ce dernier le 8 décembre 1915 et, à ce moment, l'information qu'il donna sur sa production de trios pour piano sembla exagérée, même jusqu'à friser la fantaisie : Sibelius dit qu'au cours des années 1880, il avait écrit en gros un trio pour piano chaque été pour l'ensemble formé de lui-même, son frère et sa sœur (voir photographie, page 17) – sept ou huit œuvres en tout. Après vérification dans les derniers catalogues de ses œuvres, mis à jour après la donation de 1982, cette déclaration semble totalement plausible.

Le *Trio pour piano en ré majeur, « Korpo »*, JS 209 (1887), est littéralement l'une des découvertes les plus importantes de la donation de manuscrits de 1982. Des œuvres de Sibelius des années 1880, le *Trio « Korpo »* est de loin la composition en trois mouvements de la plus grande durée. Les vacances estivales de la famille Sibelius s'étaient heureusement déroulées à Hafträsk (sur l'île de Norrskata juste au nord de Korpo dans l'archipel de Turku) en 1886. L'année suivante, ils décidèrent de retourner dans cette région ; ils restèrent alors au centre du village de Korpo, dans une ravissante maison au domaine de Korpo, près de l'imposant corps de logis néoclassique du manoir proprement dit (voir l'image sur la couverture). On dit que les Sibelius faisaient de la musique presque toute la journée ; comme à l'été 1886, Jean Sibelius (« Janne ») était au violon, sa sœur Linda au piano et son frère Christian au violoncelle ; parmi les plus âgés, sa mère Maria et tante Evelina jouaient du piano et son oncle Pehr, du violon. Evelina et Pehr avait arrangé la visite.

A en juger d'après une lettre de Christian Sibelius à sa sœur Linda en juillet de cette

année-là, il semblerait que Linda ne passa pas tout son temps à Korpo. Leur hôtesse au manoir de Korpo, Ina Wilenius (1829-1922), semble avoir été la pianiste la plus active et elle avait préparé la visite de la famille en faisant l'acquisition de tous les trios pour piano de Ludwig van Beethoven. Elle confia plus tard à Otto Andersson que Sibelius manifestait le plus d'enthousiasme pour les trios pour piano, à la fois comme exécutant et comme compositeur. Il aimait à composer pendant les claires nuits d'été, fortifié par du café fort ; il ne consommait pas d'alcool. Mme Wilenius décrit comment il mettait chaque matin une nouvelle miniature à l'essai, le résultat du labeur de la nuit. La durée du *Trio « Korpo »* nous laisse soupçonner que les miniatures en question étaient en fait des passages de cette œuvre extrêmement volumineuse.

L'introduction *Allegro moderato* est construite selon les lois de la forme sonate et est rythmiquement stable malgré l'emploi abondant de passages en doubles croches (voir ex. mus. 1 et 2). Le développement semble un peu bref : le travail des thèmes fait vite place à un *fugato* distinctif avec son propre thème qui partage son contour ascendant initial avec le thème de la fugue du *Prélude et Fugue en fa dièse mineur* BWV 859 de Bach. Sibelius connaissait le *Clavecin bien tempéré I* de Bach comme le fond de sa poche suite aux exercices de contrepoint qu'il avait écrits pour son professeur de composition Martin Wegelius dans la période 1887-89.

Vue générale du second mouvement, *Fantasia*, du *Trio pour piano en ré majeur, « Korpo »* :

Indications de tempo, (italiques de Sibelius même)	Section formelle (par lettre)	Durée du début de la piste 2	Description
<i>Andante</i>	A	0'02	<i>Andante</i> lent au thème principal en sol mineur (varié)
	B	2'14	Section du milieu en coulant si bémol majeur, mesures à 12/8
	A	3'42	(voir ex. mus. 3)
<i>Adagio</i>	C	5'35	Hymne festif, cérémoniel, en mi bémol majeur
<i>Molto adagio</i>	D	9'24	Pont, <i>pianissimo</i> , mi bémol mineur à mi mineur, mesures à 6/8
<i>Andantino</i>	E	10'13	Motif de « chant d'oiseau » en triolets rapides (voir ex. mus. 4)
<i>Moderato</i>	F	11'08	Trio avec hymne en si majeur, mesures à 3/4
<i>Andantino</i>	E	12'49	
[Transition]	G	13'42	« Cloches d'église » et flageolets aux cordes

En regroupant les sections formelles ABA+CD et EFE+G, il est facile d'être en accord avec la suggestion d'Andrew Barnett à l'effet que le second mouvement soit une sorte d'amalgame de mouvement lent et de scherzo. Le *Trio* « *Korpo* » raconte-t-il une histoire ? Sibelius écrivit dans une lettre à son oncle Pehr datée du 27 septembre 1887 : « Quand mon grand trio finira par être joué, il le sera avec des tableaux en place parce qu'autrement, il ne peut pas être compris. »

Le dernier mouvement, *Vivace*, procède en mesures à 2/4 rapides et coulantes, reflétant la considérable expérience de Sibelius de la musique de chambre de Joseph Haydn. Les rythmes dansants en fa dièse mineur – la rusticité nordique ? – font un contraste abrupt aux élégants triolets en ré majeur du thème principal (voir ex. mus. 5). Du point de vue de la forme, le finale est une sorte de sonate rondo dont le « thème secondaire », *cantabile e dolce*, rappelle étonnamment bien la pièce pour piano [*Andante*] en mi bémol majeur JS 74 (1885) par son rythme et sa structure mélodique.

L'*Andantino en sol mineur* pour trio pour piano JS 43 (1887-88) pourrait être une section rejetée de la *Fantasia* tirée du *Trio* « *Korpo* » : l'introduction au thème et la tonalité sont intimement reliées (voir ex. mus. 6). Selon la classification des types de papier faite par Kari Kilpeläinen, le papier manuscrit (Breitkopf & Härtel, sans filigrane) indique aussi que la pièce appartient à presque toutes les autres compositions de l'été 1887 à Korpo (voir Kilpeläinen 1992, p. 260, type de papier no 42). D'un autre côté, Kilpeläinen trouve que le style de l'écriture présente déjà quelques caractéristiques des œuvres de Sibelius de l'an 1888 (ibid., p. 77). L'*Andantino en sol mineur* pourrait être vu comme un siciliano pastiche du style baroque si la pièce ne dégageait pas un air aussi individuel du début du romantisme.

L'*[Allegretto] en la bémol majeur* pour trio pour piano (1887-88 ; bibliothèque de l'université d'Helsinki [HUL] code 0547:) est trop rapide pour être une sicilienne quoique le chiffage soit 6/8 et les rythmes pointés puissent le suggérer. Ces traits et la tonalité de la bémol majeur se retrouvent aussi dans la célèbre chanson pour soprano, narrateur et trio pour piano *Näcken* (L'*Undine*) JS 138 (1888). L'*[Allegretto] en la bémol majeur* présente le même saut soudain de la bémol majeur à ré mineur à la fin ; pourrait-il ainsi avoir été une étude préliminaire à la chanson *Näcken* ?

Le *Trio pour piano en do majeur*, « *Lovisa* » JS 208 (1888) occupe une place de premier rang comme la plus populaire et la plus souvent jouée des œuvres de jeunesse de Sibelius

des années 1880. Il a été joué à d'innombrables concerts, surtout après sa publication par les Editions Fazer en 1991. Sibelius composa le trio à Lovisa au cours de l'été 1888 et on croit que le trio familial (Jean, Christian et Linda) l'a alors joué. La bonne humeur particulièrement juvénile qui se dégage des rythmes de marche du premier mouvement, *Allegro*, vient du fait qu'en 1888, la famille Sibelius – pour la première fois depuis la mort de la grand-mère paternelle du compositeur en 1879 – pouvait occuper la chère maison familiale à Lovisa puisque tante Evelina, qui avait loué la propriété de 1879 à 1888, en disposait à nouveau. Il peut être dangereux de voir dans une œuvre musicale particulière l'influence de circonstances externes mais il peut aussi être désavantageux de l'ignorer complètement.

L'*Allegro* est de forme sonate et adhère à toutes les lois de l'art. Ceux qui croient vraiment que seules les tonalités mineures sont authentiquement sibéliennes devraient aimer particulièrement le mouvement lent, *Andante – Più lento – Lento*. L'écriture de ballade, en la mineur et en 6/8, peut tracer son ascendance au mouvement lent de la *Sonate en la mineur* pour violon et piano JS 177 (1883-84). En décembre 2003, j'ai identifié des esquisses préliminaires jusqu'alors inconnues pour le finale du *Trio « Lovisa »* sur les pages 2-4 du manuscrit bifolio (voir ex. mus. 8) qui renferme aussi des jets pour la partie de violon de la *Suite en mi majeur* pour violon et piano JS 188 (1888; HUL code 1354:). Marqué *Allegro con brio*, le finale du *Trio « Lovisa »* est un rondo à la forme parfaite selon le modèle ABACA+coda.

C'est dommage que l'*[Allegro] en ré mineur pour trio pour piano* (été 1889; HUL code 0548:) soit inachevé. Pour rendre la pièce jouable, Kalevi Aho a écrit une conclusion (datée du 18 avril 2002) qui prend comme modèle le matériel survivant (piste 9, de 5'04 à la fin). L'été 1889 semble avoir été une période importante pour Sibelius en termes d'expérimentation modale : ici *[Allegro]* par exemple, il utilise non seulement le mineur éolien (à la sensible abaissée) mais aussi des éléments doriens, ce qu'il n'avait fait que rarement avant (voir en particulier l'*Andante* de la *Sonate en fa majeur* pour violon et piano JS 178 [été 1889] et *[Exposition et Développement de Sonate Allegro] en ré mineur* pour piano [été 1889; seul enregistrement disponible sur BIS-CD-1202, piste 20]).

Parmi le matériel pour l'œuvre orchestrale *Scène de ballet* JS 163 (avril 1891) du printemps de Sibelius à Vienne se trouve une ébauche d'une page pour trio pour piano, appelée ici *[Allegretto] en mi bémol majeur* (1891-92; HUL code 0419/21:), terminée par Jaakko Kuusisto en avril 2002 pour cet enregistrement (piste 10, de 0'39 à la fin). Dans la version

pour piano (1897) de l'*Intermezzo* en mi bémol majeur op. 11 no 1 tiré de la musique de *Ka-relia* (1893), des groupes rythmiques identiques sont utilisés à la main gauche : l'*[Allegretto]* pour trio pour piano aurait-il été une étude préliminaire, annonçant l'atmosphère du célèbre *Intermezzo* avec sa promenade en traîneau romantique et joviale dans un paysage d'hiver et le paiement d'impôts au 14e siècle?

Les orchestrales *Zirkusmarsch* (*Marche de cirque*) JS 223 (mars 1891) et *Fäktmusik* (*Musique d'escrime*) JS 80 (mars 1891) du printemps viennois de Sibelius semblent avoir disparu à tout jamais mais, vu cet enregistrement, nous avons considéré la possibilité que la pièce jouée ici sous le titre de *[Alla marcia] en do majeur pour trio pour piano* (1892-95) pourrait avoir hérité du caractère ou même du matériel thématique de ces œuvres. Dans l'*[Alla marcia]*, on trouve des structures rythmiques dactyliques de marche que Sibelius utilise aussi dans d'autres contextes. Les groupes aux cordes (voir ex. mus. 10) peuvent, étonnamment d'ailleurs, être perçus comme des ancêtres des fioritures dans l'*Humoresque no 2* pour violon et orchestre op. 87 no 2 (1917). *Fäktmusik* essuya un échec à un concours de composition ; on considéra l'œuvre comme trop sérieuse et pas assez viennoise. Sibelius reçut plutôt le prix de consolation d'orchestrer l'œuvre gagnante car sa pièce avait été jugée comme étant la mieux écrite des quarante inscriptions.

Dans la jeunesse de Sibelius, le trio pour piano et le quatuor pour cordes comme genres se disputaient son affection. Le quatuor à cordes prit sa revanche dans sa musique ultérieure dotée de numéros d'opus, avec le *Quatuor à cordes en ré mineur « Voces intimæ »* op. 56 (1908-09) mais il n'existe pas d'œuvre comparable pour trio pour piano. L'*[Alla marcia]* semble ainsi être le dernier morceau de Sibelius à exister dans ce genre, une vignette finale frappante après toute la musique faite en trio de famille dans sa jeunesse.

© **Folke Gräsbeck 2004**

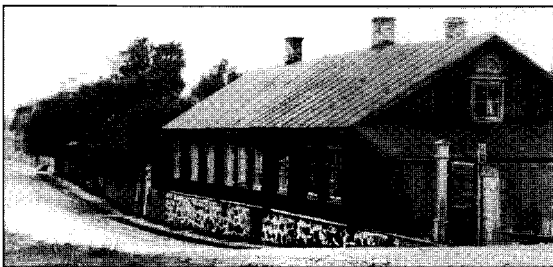
Le violoniste, chef d'orchestre et compositeur **Jaakko Kuusisto** (né en 1974) a étudié le violon avec Géza Szilvay et Tuomas Haapanen à l'Académie Sibelius, ainsi qu'avec Miriam Fried et Paul Biss à l'université d'Indiana. Il a aussi étudié la composition avec Eero Hämeenniemi et David Dzubay. Ses œuvres ont été jouées lors de plusieurs festivals de musique de chambre dans les pays du Nord ainsi qu'aux Etats-Unis et au Royaume-Uni ; en 2003, son premier opéra fut créé à Espoo en Finlande. Jaakko Kuusisto a reçu des prix à

maintes compétitions : le premier prix au Concours de violon Kuopio en 1989 fut suivi de prix aux concours Sibelius, Indianapolis et Carl Nielsen. En 1997, il se rendit en finale du concours de la Reine Elisabeth à Bruxelles. Jaakko Kuusisto s'est produit comme soliste et chambriste sur plusieurs continents ; il a joué en Chine, au Japon, Etats-Unis et dans plusieurs pays européens. Des sommets de la saison 2003-04 seront formés de concerts avec l'Orchestre du Minnesota, l'Orchestre Symphonique de Lahti et l'Orchestre Symphonique de la Radio Finlandaise. Il dirigera aussi les orchestres symphoniques de Lahti et Oulu ainsi que la première de son nouvel opéra au festival d'opéra de Savonlinna en 2004. Il a enregistré de nombreux disques BIS ; son enregistrement complet sur étiquette BIS des œuvres de jeunesse pour violon de Sibelius fut très bien reçu. Son intérêt spécial pour le jazz donna lieu à deux projets d'enregistrement dont *Music!* le présente non seulement comme violoniste mais aussi comme compositeur et arrangeur. Jaakko Kuusisto est premier violon de l'Orchestre Symphonique de Lahti depuis 1999. Avec son frère violoniste Pekka, il est directeur artistique du Festival de musique de chambre du lac Tuusula.

Marko Ylönen (né en 1966) fut finaliste au concours de violoncelle de Turku alors qu'il n'avait que 15 ans. En 1990, il gagna le second prix au concours de violoncelle des pays du Nord à Turku et le sixième prix au concours Tchaïkovski à Moscou. Au printemps 1996, il gagna le Concert Artists Guild Competition à New York. Marko Ylönen s'est produit partout comme soliste et chambriste en Europe, Australie, Nouvelle-Zélande et aux Etats-Unis. Il fut premier violoncelliste de la Sinfonietta Tapiola en 1987-88 et 1990-91, après quoi il fut principal violoncelle solo de l'Orchestre Symphonique de la Radio Finlandaise de 1991 à 1993. Il fit partie du Nouveau Quatuor d'Helsinki de 1995 à 1999 et, depuis 2000, il est professeur senior de violoncelle et de musique de chambre à l'Académie Sibelius. Il a étudié avec Csaba Szilvay au département de Keuruu du conservatoire de Jyväskylä, au Collège de musique de l'est d'Helsinki, à l'Académie Sibelius dans la classe d'Erkki Rautio et Heikki Rautasalo et à l'Académie de Musique de Bâle comme élève d'Heinrich Schiff. Marko Ylönen fut aussi directeur artistique du festival de Korsholm de l'été 2003.

Folke Gräsbeck a interprété plus de 200 des 550 compositions environ de Sibelius et il a donné la création mondiale de 79 d'entre elles. Il fut le premier pianiste à donner un récital

à la salle Sibelius à Lahti (14 mars 2000), jouant un programme consacré exclusivement à des créations de musique pour piano de Sibelius. Son répertoire Sibelius inclut aussi le *Quintette pour piano en sol mineur*, les quatre quatuors pour piano et les œuvres complètes pour trio pour piano (cinq trios majeurs ainsi que des œuvres plus courtes). On lui remit en 1996 la médaille du lieu de naissance de Sibelius à Hämeenlinna. Il fut choisi Artiste de l'année par la société Sibelius du Royaume-Uni en 1999. Folke Gräsbeck a étudié le piano avec Tarmo Huovinen au conservatoire de Turku (1962-74) et il a gagné le premier prix du concours Maj Lind en 1973. Il a fait de nombreux séjours d'études à Londres où il a été un élève privé de Maria Curcio-Diamond, elle-même une ancienne élève de Schnabel. Il a aussi étudié avec le professeur Erik T. Tawaststjerna à l'Académie Sibelius à Helsinki. Il travaille à l'Académie Sibelius depuis 1985 ; il y a obtenu une maîtrise en musique en 1997. Il a joué une trentaine de concertos pour piano et donné des concerts comme récitaliste, chambriste et accompagnateur de lieder aux Etats-Unis, en Egypte, Israël, Botswana, Zimbabwé et Mexique ainsi que dans plusieurs pays européens. Il a enregistré de nombreux disques sur étiquette BIS dont plusieurs font partie de l'édition complète des œuvres de Sibelius par cette compagnie. De ces enregistrements, le premier volume de la production de jeunesse de Sibelius pour piano solo fut choisi «Disque Sibelius de l'année» en 2000 par le journal *Helsingin Sanomat*.

The Sibelius family's house in Lovisa.

Photo by kind permission of the Sibelius Museum, Turku

Musical Examples

© by Breitkopf & Härtel, Wiesbaden.
Examples used by kind permission.

Example 1: *Piano Trio in D major, 'Korpo' (1887):*

I. *Allegro moderato*, bars 146-148 from the recapitulation

The groups of semiquavers alternate with chord-like structures; the thematic material is youthful and optimistic. In bars 146 (piano bass) and 147 (violin and piano) we find one of Sibelius's favourite syncopations, which he started to use in the *Piano Trio in A minor, 'Hafräsk'*, JS 207 (1886). This type of syncopation is also found in the slow movement of *Kyllikki*, Op. 41 (1904) and in the coda of the finale of the *Symphony No. 3 in C major*, Op. 52 (1907).

Example 2: *Piano Trio in D major, 'Korpo' (1887):*

I. *Allegro moderato*, bars 188-190 from the recapitulation

Semibreves dominate the structure of the subsidiary theme, with triplet accompaniment. Some bars later, the semibreves return in the strings while the piano has brilliant sextuplets. The sonata movement *Allegro con brio* in D major for violin and piano from the spring of 1885, when Sibelius left school, already shows a similar subsidiary theme in long note values with triplet accompaniment.

Example 3: *Piano Trio in D major, 'Korpo' (1887):*

II. *Fantasia*, bars 60-61, main theme in G minor of the opening section in a stormy *appassionato* and *risoluto*

The theme is presented in many different forms, including a lyrical *pianissimo*. At this period Sibelius also used the prevalent sharpened leading note in accordance with the harmonic minor. Starting in 1889 he gradually started to experiment with Æolian minor, i.e. with a flattened leading note. Such use of modality triumphed as early as *Kullervo*, Op. 7 (1891-92), but the flattened leading note is also used on the [*Allegro*] in D minor (1889) on this CD, at the first appearance of the main theme.

Example 4: Piano Trio in D major, 'Korpo'
(1887): II. Fantasia, bars 130-131,
'birdsong motif'

When they met in 1951, the 86-year-old Sibelius quoted this motif to Otto Andersson as an example of the thematic material of the 'Korpo' Trio. All composers use triplets, but Sibelius spontaneously developed an extensive vocabulary of triplet devices, even in his earliest works. Here Haydn's thematic writing rôle played a significant rôle – cf. Haydn's last string quartet, the *Quartet in D minor*, Op. 103 (Hob. III:83), trio of the minuet.

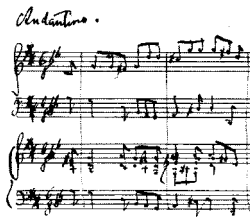
Example 5: Piano Trio in D major, 'Korpo'
(1887): III. Finale. Vivace, bars 29-36

The last phrase of the light, gracious main idea in bars 29-32 is followed by a bluff, rustic theme in F sharp minor, starting in bar 33. Note the string syncopations in bars 30-31, which serve as a sort of smaller version of the syncopations in the first movement (see example 1). The easily flowing 2/4-time of this movement was also a favourite of Haydn in his own finales.

Example 6: Andantino in G minor for piano trio (1887-88): bars 1-2

Compare the ascending fourth and descending second in the melodic contour with corresponding intervals in example 3. As early as the *Allegro in E minor* for string quartet, JS 28 (1888-89), an ascending fourth was followed by two falling and rising seconds, and this interval construction can also be found in the slow movement of the *Sonata in F major* for violin and piano, JS 178 (1889). As Sibelius wrote in a letter to his uncle Pehr on 6th July 1889: 'the second movement, A minor, is Finnish and melancholy; it is an authentic Finnish girl who sings on the A string'.

Example 7: *Koskenlaskijan morsiamet (The Rapids-shooter's brides)* for baritone and orchestra, Op. 33 (1897), vocal part, bars 89-92

An example of the use of an ascending fourth and descending second in a thematic idea from ten years later (cf. the *Andantino* in example 6). In this example we find the same melodic contour with a Dorian sixth (the F sharp in bar 91) that had been used in the *Sonata in F major* for violin and piano, JS 178 (1889). Dorian elements are not yet to be found, however, in the use of fourths in themes from the Korpo summer of 1887.

Example 8: *Piano Trio in C major, 'Lovisa' (1888): III. Allegro con brio*, bars 41-44 from the hitherto unidentified, preliminary sketch in Helsinki University Library

The fair copy of the manuscript is preserved at the Sibelius Museum in Turku. Within the framework of the 'hunting time signature' of 6/8 we find rapid semiquaver runs, as in the 6/8 finales of the '*Hafräsk*' *Trio* (1886) and *Piano Quintet in G minor*, JS 159 (1890). A trochaic rhythm dominates (see bars 41 and 44), but the iambic elements familiar from the finale of the '*Hafräsk*' *Trio* are present here too.

Example 9: [*Allegro*] in D minor for piano trio (1889), bars 93-95

Furioso of ninth chords on the dominant in A flat major; again, note the syncopations in the violin part (cf. examples 1, 3 and 5). As early as the lyrical third movement, *Andantino*, of the *Suite in D minor* for violin and piano, JS 187 (1887-88) we find chords of a ninth at the climax of the middle section, almost in the spirit of Grieg (see e.g. Erkki Salmenhaara's biography of Sibelius, music example on page 23). In the [*Allegro*] from 1889, the ninth chord passage already seems to hint at the *Kalevala* romanticism that was to follow.

Example 10: [Alla marcia] in C major for piano trio (1892-95), bars 40-42

Only a rather indistinct first sketch of this march has survived, and the work has thus been omitted from lists of Sibelius's works. Might this march have inherited something of the character of the eccentrically named, lost works from his period in Vienna in the spring of 1891: *Fäktmusik* (*Fencing Music*), JS 80, *La pompeuse Marche d'Asis* (*The Pompous March of Asis*), JS 116, or the *Circus March*, JS 223? Note the flattened leading note in accordance with Æolian A minor (G instead of G sharp) in the dominant chord at the end of bar 40.

SELECTED SOURCES

- Andersson, Otto: *Jean Sibelius. Biografisk tabell* (Tidning för musik 1915)
Dahlström, Fabian: *Jean Sibelius: Thematisch-bibliographisches Verzeichnis seiner Werke.* Including the JS catalogue of works without opus numbers (Breitkopf & Härtel 2003)
Goss, Glenda Dawn (Ed.): *Jean Sibelius. The Hämeenlinna Letters* (Schildts, Saarijärvi 1997)
Hartikainen, Markku: Information about the Lovisa Sibelius House, rental contracts.
Kilpeläinen, Kari: *The Jean Sibelius Musical Manuscripts at the Helsinki University Library* (HUL / Breitkopf & Härtel 1991)
Kilpeläinen, Kari: *Tutkielmia Jean Sibeliuksen käsikirjoituksista* (HUL 1992)
Rosas, John: *Otryckta kammarkameravärk av Jean Sibelius* (Turku [Åbo])
Tawaststjerna, Erik: *Jean Sibelius I* (Keuruu 1989)

Recording data: 2002-04-26/28 at Danderyd Grammar School (Danderyds Gymnasium), Sweden

Balance engineer/Tonmeister: Uli Schneider

Neumann microphones; Studer mixer; Genex GX 8500 MOD recorder; Sennheiser headphones

Producer: Uli Schneider

Digital editing: Uli Schneider

Cover text: © Folke Gräsbeck 2004

Translations: Andrew Barnett (English); Teemu Kirjonen (Finnish); Horst A. Scholz (German); Arlette Lemieux-Chené (French)

Front cover painting: watercolour by Mariusz Robaszekiewicz, *Korpo gård*, 2004

Photograph of Folke Gräsbeck: © Erik Uddström

Typesetting, lay-out: Andrew Barnett, Compact Design Ltd., Saltdean, Brighton, England

BIS CDs can be ordered from our distributors worldwide. If we have no representation in your country, please contact:

BIS Records AB, Stationsvägen 20, S-184 50 Åkersberga, Sweden

Tel.: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 30 • Fax: 08 (Int.+46 8) 54 41 02 40 • e-mail: info@bis.se • Website: www.bis.se

© 2003 & © 2004, BIS Records AB, Åkersberga.

Under perioden 2002-2005 erhåller BIS Records AB stöd till sin verksamhet från Statens kulturråd.

Korpo gård, built in 1805 and designed by the Italian-born architect Charles Bassi (1772-1840).

The music room in which Sibelius played together with his family and friends is upstairs, on the left in this photograph. The cottage occupied by the Sibelius family in 1887 no longer exists, but stood a short distance north-east of the main building.